

KAJ LAHKO SLOVENISTIKI PRINESE TEORIJA ARGUMENTACIJE?

Davorin Dukič

Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Koper

UDK 811.163.6'322.5:81'42

Prispevek prinaša kratek pregled razvoja teorije argumentacije s predstavitvijo njenih najpomembnejših smeri in temeljnih konceptov, s čimer želi slovenskemu jezikoslovju na sintetičen način nakazati nekaj možnih smernic za analiziranje argumentativne dejavnosti v vsakdanjih pisnih in govornih besedilih.

argumentacija, teorija argumentacije, konceptualno-terminološki aparati, slovensko jezikoslovje, pragmalingvistika

The paper brings a short overview of the development of argumentation theory with a presentation of its most important strands and basic concepts. The aim is to indicate to Slovene linguistics in a synthetic way some possible approaches to the analysis of argumentation in everyday written and spoken texts.

argumentation, theory of argumentation, conceptual-terminological apparatuses, Slovene linguistics, pragmalinguistics

1 Uvod

Argumentacija¹ predstavlja v družboslovnih in humanističnih vedah že dolgo legitimno raziskovalno področje, zdi pa se, da se zanimanje zanjo v slovenistiki (še) ni vzpostavilo v polni meri. Čeprav se je mogoče z argumentacijo ukvarjati tudi s književnega vidika (Sajovic 1997), imamo pri tem v mislih zlasti jezikoslovje, saj je argumentacija pojmovana kot eminentno jezikovna dejavnost, ki je z več vidikov vredna jezikov-

slovne pozornosti.² Študije argumentacije v slovenskem prostoru sicer niso neznanka, a jih najdemo primarno v okviru neslovenističnih ved, kot so filozofija, retorika, sociologija (kulture), edukacijske vede in pravo,³ ki so tematiki vtisnile svoje pečate, medtem ko je sistematično slovenistično zanimanje zanje redko. Z argumentativnimi potezami slovenskega jezika se v vrsti del ekstenzivno ukvarjata Žagar in Schlamberger Brezar,⁴ Hudej je proučevanju argumentacije

¹ Izhodišče prispevka je avtorjeva seminarska naloga, napisana v študijskem letu 2009/10 pri podiplomskem predmetu Argumentacija pod mentorstvom red. prof. dr. Igorja Ž. Žagarja.

² Žagar (2000: 429) je pri oblikovanju zelo splošne definicije združil več teoretičnih pogledov na argumentacijo: »Argumentacija je racionalna, jezikovna in družbena dejavnost, katere namen je narediti kakšno stališče za poslušalca ali bralca bolj ali manj sprejemljivo oz. bolj ali manj nesprejemljivo.«

³ Na ta področja tako ali drugače segajo dela avtorjev, kot so Bregant, Domanjko, Kunst Gnamuš, Markič, Pavčnik, J. Šumič - Riha, Ule, Vezjak in Žagar.

⁴ Žagarjev pristop k argumentaciji je široko interdisciplinaren, saj vsebuje prvine filozofije (jezika), retorike in jezikoslovja, v okviru tega še posebej pragmalingvistike, sicer pa proučuje t. i. argumentativne indikatorje, tj. besede (zlasti veznike, prislove in členke), na podlagi katerih lahko v jeziku prepoznamo argumentativne odnose, pri čemer izhaja iz spoznanj Ducrotove teorije argumentacije v jeziku. Iz slednje teorije pa izhaja tudi Schlamberger Brezar, ki se je primarno ukvarjala z argumentativnimi indikatorji v francoskem jeziku, svoje ugotovitve pa je kasneje preverila tudi na (govorjeni) slovenščini. Pregled njunega dela nudi *Argumentacija v jeziku* (Žagar, Schlamberger Brezar 2009).

v besedilih namenila disertacijo,⁵ nekatera vprašanja besedilne argumentacije pa obravnava tudi Mikolič.⁶ Argumentaciji je bilo v zadnjem desetletju posvečenih tudi nekaj slovenističnih diplom.⁷

Čeprav različna proučevanja argumentacije tradicionalno povezujejo s filozofijo, logiko in retoriko, so danes že tako razvita in sistematizirana, da jim lahko pripišemo krovno poimenovanje, tj. *teorija argumentacije*. Menimo, da so spoznanja slednje lahko koristna za slovensko jezikoslovje, zlasti za njegovo proučevanje vsakodnevne jezikovne rabe, katere sestavni del je tudi argumentiranje; nekatere koncepte teorije argumentacije je tako mogoče smiselno povezovati s pragmatolingvističnimi, besediloslovnimi, funkcijskostilističnimi ter pomenoslovnimi vidiki jezikoslovja. Osrednji del prispevka namenjamo kratkemu prikazu bistvenih smeri in konceptov teorije argumentacije, ki naj slovenistiki nakaže (možne) smernice plodnega interdisciplinarnega sodelovanja s to že dodobra utrjeno vedo.

2 Kaj je teorija argumentacije

Teorija argumentacije je zbir pojmov, konceptov in razlag, s pomočjo katerih razis-

kovalci analizirajo argumentacijo. Njihovi pristopi se v mnogočem razlikujejo, zato je moč govoriti o različnih teorijah, ker pa je njihov skupni imenovalec zanimanje za široko področje argumentov, argumentiranja in argumentacije, lahko uporabljamo (tudi) edinsko poimenovanje.⁸ Teoretik argumentacije je vsakdo, ki se ukvarja z argumentacijo z raziskovalnega stališča, pozna temeljne koncepte tega področja ter se zaveda, v povezavi s katerimi teoretičnimi pristopi jih je treba razlagati; razume prednosti in omejitve različnih pristopov, jih je sposoben ustrezno interpretirati ter odgovorno kombinirati, torej jih kritično uporablja za opisovanje, pojasnjevanje in ocenjevanje argumentov, argumentiranja oz. argumentacije v pisnem in/ali govornem diskurzu. Vse to ga razlikuje od običajnega uporabnika jezika, ki se z argumentacijo srečuje v svojem vsakodnevnem življenju preko pisnih in ustnih besedil različnih vrst.⁹

2.1 Retorična in logična paradigma

Pristope k argumentaciji sta skozi zgodovino določali retorična in logična tradicija. Začetke obeh lahko najdemo v Aristotelovi teoriji sklepanja in njenih treh vrstah silogizmov

⁵ Hudej (2001) pojmuje argumentacijo kot sredstvo za prepričevanje oz. pridobivanje naslovnika, iz katerega izhaja argumentacijska struktura besedila, ta pa je nadrejena tematski in ilokucijski, saj vpliva tako na strukturiranje vsebine kot na formuliranje tvorčevega namena. Avtorica loči dva vzorca besedilne argumentacije: 1) utemeljevanje, kjer so argumenti in sklepi jasno izraženi, tako da jih naslovnik brez težav prepozna in se glede na to odloča, ali bo posamezni argument ter iz njega izhajajoči sklep sprejel ali zavrnil; 2) pregovarjanje, kjer jasno izražene argumente nadomeščajo retorične taktike, strategije in stilistično izrazje, ki namerno vplivajo na naslovnikova čustva in občutke, zanemarjajo pa njegov razum – gre za manipulativni vzorec, ki se ne meni za jasnost in veljavnost argumentov, pač pa le za uresničitev tvorčevega namena.

⁶ Avtorica v nekaj razpravah proučuje jezikovna sredstva, ki modificirajo moč argumentov, in sicer na primeru znanstvenih in turističnooglaševalskih besedil.

⁷ Namenjene so zlasti prikazu argumentacije v posameznih funkcijskih zvrsteh oz. njihovih segmentih (pri tem prevladujeta oglaševalski in politični diskurz) ali v jeziku posameznih publicistov (Marcel Štefančič, Bernard Nežmah).

⁸ Kot ugotavlja van Eemeren (2001: 12), se »proučevanje argumentacije doslej ni izteklo v univerzalno sprejeto teorijo, pač pa gre za soobstojanje cele vrste pristopov, ki se v svoji konceptualizaciji, razponu in teoretični izdelanosti znatno razlikujejo«.

⁹ Van Rees aktivnosti običajnih uporabnikov jezika pri prepoznavanju in odzivanju na argumente v diskurzu imenuje *interpretacija argumentov*; aktivnosti teoretikov argumentacije pri identificiranju tistih elementov diskurza, ki so relevantni za določeno teoretično perspektivo, pa imenuje *rekonstrukcija argumentov* (van Eemeren 2001: 165–166).

(tj. povezav med premisami (argumenti) in sklepi): 1) logični, kjer gre za nujne in univerzalne argumente; 2) dialektični, kjer gre za splošne argumente, tj. take, ki dopuščajo izjeme; 3) retorični, kjer gre za argumente, ki so prepričljivi in prepričevalni za določeno konkretno občinstvo in kot taki povsem naključni (Žagar 2000: 450–453). Retorična paradigma je argumentacijo razumela kot prepričevanje občinstva v specifični situaciji,¹⁰ logična pa kot brezčasno dokazovanje z neizpodbitnimi in vedno veljavnimi resnicami. Ko se je retorika, katere osrednji namen je bilo poučevanje tehnike učinkovitega javnega nastopanja, v srednjem veku spojila s poetiko in tako postala vezana le na umetnost okraševanja, je njeno ukvarjanje z argumenti začela prevzemati logika, ki je povzdignila vrednoto očitnosti (Barthes 1990: 23–52), približno od polovice 19. stoletja dalje pa je za analiziranje argumentacije uporabljala le še matematične postopke, tj. prevajanje dekontekstualizirane naravne govorice v simbole, abstrahirano prikazovanje oblik povezave med argumenti in sklepi ter preverjanje veljavnosti teh oblik glede na formalne odnose med njihovimi (simboliziranimi) sestavinami (Johnson, Blair 1996: 4, 77–81; Johnson 2000: 232–233).¹¹ Logična definicija, za katero je argumentacija (le) povezava argumentov in sklepov, v kateri argumenti podpirajo sklep, je *strukturna* (Johnson 2000: 146). Konec 50. let 20. stoletja se pojavijo alternativni pogledi nekaterih teoretikov, nastali na podlagi nestrinjanja s t. i. formalno logiko (ime izhaja iz logične osredotočenosti na obliko argumentacije), ki so sčasoma vplivali na oblikovanje sodobnih teoretičnih smeri; njihove bistvene značilnosti povzemamo v nadaljevanju.

2.2 Toulminov model argumentacije

Toulminova monografija *The Uses of Argument* je verjetno najvplivnejše posamezno delo za razvoj sodobne teorije argumentacije. Za avtorja je primarna funkcija argumentov upravičevanje določenega sklepa, ki ga v osnovni argumentativni situaciji argumentator podvrže presoji naslovnika. Za takšno razumevanje formalnogični (geometrični) model argumentacije ni ustrezen, zato ga nadomesti z modelom v šestih korakih, oblikovanim po analogiji s pravoznanstvom: 1) argumentator postavi določeno trditev (sklep); 2) podpre jo z določenim dejstvom (argumentom); 3) med trditvijo in dejstvom vzpostavi povezavo z utemeljitvijo, ki ima obliko *če (dejstvo), potem (trditev)* ter se od dejstva razlikuje po svoji implicitnosti in hipotetičnosti; 4) trditev po potrebi omili z modalnimi kvalifikatorji (npr. *verjetno, najbrž, morda*); 5) navede pogoje zavrnitve, tj. primere, v katerih trditev ne velja; 6) utemeljitev podpre z oporo, ki je za razliko od utemeljitve izražena v kategoričnih dejstvenih izjavah (Toulmin 1958: 97–106).

Druga pomembnost je proučevanje (ne)odvisnosti vidikov argumentacije od področij njenega pojavljanja, t. i. argumentativnih polj. Od polja do polja naj bi se različkovale vrste razlogov, potrebne za upravičitev sklepa – da je določen argument lahko upoštevan kot možna podpora sklepu, mora torej spoštovati določene kriterije oz. standarde polja, kjer se pojavlja. Od polja so tako odvisni vsi kanoni ocenjevanja argumentov, kar močno odstopa od logičnega razumevanja, ki si prizadeva za vzpostavitev enotnih (oblikovnih) standardov za argumente z različnih področij, torej za en sam, univerzalen niz kriterijev (prav tam: 14–15, 36–39).

¹⁰ Argumente je videla kot sredstvo prepričevanja z logosom (razumom), zanimala pa sta jo tudi prepričevanje z ethosom (govorčevo podobo) in pathosom (vplivanjem na poslušalčeva čustva) (Barthes 1990: 82–83).

¹¹ Za podroben prikaz logičnih postopkov analiziranja argumentacije gl. Šuster 1998: 79–102, 107–168.

2.3 Perelmanova nova retorika

Monografija Perelmana in Olbrechts - Tyceta *La Nouvelle Rhétorique* (1958, angleški prevod 1969) je še en steber, ki je spodbudil obrat od formalnologične paradigme; pri rekontekstualizaciji argumentacije se opira na koncepte antične retorike, ki je bila po mnenju avtorjev degradirana na raven vede o stilističnem okrasju, namesto da bi stilistično okrasje proučevali glede na njegovo argumentativno funkcijo. Argumentacijo razumeta kot plod interakcije med govorcem in občinstvom, njen glavni cilj pa je doseči strinjanje občinstva z govorečo tezo. Med številnimi koncepti izstopajo različne vrste občinstva, ki so vselej konstrukcija govorca, tj. nekaj, kar si namišlja ob oblikovanju svojih argumentov. Ločujeta: 1) univerzalno občinstvo, ki temelji na ideji splošnega, univerzalnega sprejemljivega, argumenti zanj pa so veljavni za vse čase in kraje; 2) partikularno občinstvo, kjer gre za manjšo enoto ljudi, ki je tako ali drugače specializirana oz. definirana z neko odločilno lastnostjo; 3) elitno občinstvo, ki ga sestavljajo vrli, verujoči; za tiste, ki priznavajo vlogo vodnika oz. postavljalca norm, je to občinstvo univerzalno, za ostale pa partikularno – status občinstva torej variira glede na predstave o njem; 4) govorca samega, kjer gre za polemiziranje s samim sabo (Perelman, Olbrechts - Tyceta 1969: 15–37, 41–44).

V monografiji najdemo tudi izčrpen prikaz t. i. argumentativnih tehnik oz. shem, ki

jih argumentator lahko uporabi pri prepričevanju. Obravnavane so kot splošno znana ogrodja, ki jih lahko v praksi apliciramo na konkretne primere, ko želimo nekoga pripraviti do določenega strinjanja, seveda z upoštevanjem vsakokratne situacije in vrste občinstva; cilj argumentativnih shem je na tak ali drugačen način doseči prenos sprejemljivosti z argumentov na tezo (prav tam: 187–192).¹²

2.4 Neformalna logika

Ta smer se je začela razvijati v 60. letih 20. stoletja v pedagoškem okolju severno-ameriških univerz kot odgovor na neuporabnost logike pri analiziranju realne, vsakodnevne argumentacije; pri njej ne gre za eno samo zaključeno teorijo, pač pa za celo vrsto pristopov različnih, zlasti kanadskih in ameriških avtorjev (C. L. Hamblin, R. H. Johnson, J. A. Blair, T. Govier, M. Scriven, D. Walton, J. Woods idr.), ki jih združuje nasprotovanje matematizirani formalni logiki¹³ ter zanimanje za argumente v naravnem jeziku. Strukturni definiciji argumentacije tako dodajajo *pragmatično*, ki izpostavlja prepričevanje kot temeljni namen/funkcijo argumentacije in tisto, kar določa njeno strukturo (Johnson 2000: 155–164).¹⁴ Pri analizi argumentacije je največ pozornosti posvečene tehnikam identifikacije argumentov in sklepov v konkretnih besedilih, njihovemu standardiziranju, tj. prevajanju v teoretično pregledno obliko,¹⁵ in težavam, ki se pri tem

¹² Gre torej za notranjo organizacijo argumenta, tj. za načela oz. predpostavke, na katerih sloni argument, za naravo povezave med argumenti in sklepom, preko katere se zgodi prenos sprejemljivosti z argumentov na sklep. Teoretičnih klasifikacij argumentativnih shem je mnogo, v večini pa najdemo tipe vzročne argumentacije, argumentacije na osnovi primerjave in argumentacije na osnovi avtoritete (van Eemeren 2001: 19–20, 81, 96).

¹³ Eden glavnih očitkov je, da je formalnologično obravnavanje omejeno le na deduktivne argumente, ki izhajajo iz nujnosti, medtem ko so povsem zanemarjeni drugi tipi, tj. induktivni (izhajanje iz verjetnosti, izkušnje), konduktivni (več enakovrednih razlogov za en sklep) ter argumenti po analogiji (argumentiranje na podlagi podobnosti) (Johnson 2000: 82–85; Govier 2001: 298–402).

¹⁴ V dobršni meri gre za retorično pojmovanje, kar ne preseneča – Verschueren (2000: 73) na primer ugotavlja, da lahko področje retorike z več vidikov pojmuje kot obliko pragmatike.

¹⁵ Pri tem se pojavlja vprašanje t. i. argumentativnih struktur, tj. načinov, na katere so argumenti medsebojno povezani (oz. niso povezani) pri podpiranju sklepa (Govier 2001: 33–34, 51–52).

pojavnjajo,¹⁶ pri ocenjevanju argumentacije pa se skušajo oblikovati kriteriji za to, kdaj je neka argumentacija veljavna, trdna oz. tehtna.¹⁷ Do zdaj so najširše uveljavljeni kriteriji Johnsona in Blaira, po katerih morajo biti za sklep argumenti: 1) sprejemljivi – njihova narava mora ustrezati tipu podpore (preverljivo dejstvo, splošno vedenje, izkušnja, pričevanje itn.); 2) relevantni – biti morajo ustrezno povezani s sklepom; 3) zadostni – količina podpore sklepu mora biti zadostna (Johnson, Blair 1996: 42; Johnson 2000: 137–138; Govier 2001: 129–204, 215). S kršitvami teh treh kriterijev se skuša pojasniti t. i. argumentativne znote, ki so še eden izmed ključnih teoretičnih konceptov teorije argumentacije.¹⁸ Neformalnim logikom je skupno še poudarjanje procesa, in ne le produkta argumentiranja, upoštevanje njegovega konteksta ter ločevanje med argumentiranjem in pojasnjevanjem.¹⁹

2.5 Pragma-dialektika

Teorija pragma-dialektike nizozemskih avtorjev van Eemeren in Grootendorsta je ena izmed svetovno najvplivnejših teorij argumentacije. V prvi fazi (van Eemeren, Grootendorst 1984) je bila oblikovana v tesni odvisnosti od Austinove in Searlove teorije govornih dejanj, argumentacijo pa je razlagala kot kompleksno govorno dejanje ilokucijskega vplivanja na naslovnika s perlokucijskim učinkom prepričevanja. Argumentativni diskurz vidi kot del kritične diskusije, v kateri skušajo udeleženci razrešiti določeno razliko

v mnenjih, izraženo skozi soočanje nasprotnih stališč oz. stališča in dvoma vanj. Van Eemeren in Grootendorst (2004) sta oblikovala diskusijski model zaporednih stopenj (soočenje, otvoritev, argumentacija, zaključevanje), v skladu s katerim sogovornika – protagonist, ki neko stališče zagovarja, in antagonist, ki mu nasprotuje – izmenjujeta diskusijske poteze z namenom dosega razrešitve razlike v mnenjih; ključna je stopnja argumentacije, kjer gre za uporabo argumentov z namenom obrambe oz. zavrnitve stališča oz. dvoma vanj. Uporabo (argumentativnih in drugih) govornih dejanj po posameznih stopnjah diskusije določa natančen sistem pravil, t. i. kodeks vedenja za racionalne diskutante, kršitev kateregakoli od pravil pa pomeni argumentativno zmodo. Čeprav je pristop izredno dovršen, je bil primarno oblikovan na podlagi reguliranega govornega diskurza in je zato zelo zapleten za analitično apliciranje na vsakodnevno argumentacijo, zlasti v pisnih besedilih.

2.6 Teorija argumentacije v jeziku

Teorija argumentacije v jeziku francoskega lingvista Ducrota je tako samosvoja, da jo Verschueren (2000: 72–73) postavlja na eno stran, vse druge teoretične pristope pa na drugo. Za Ducrota (1991/2009) je namreč argumentacija sestavni, pravzaprav bistven del jezika samega – jezik izkazuje določen argumentativni potencial, s pomočjo katerega argumentira sam po sebi. Argumentiranje potemtakem ni odvisno od vzpostavljanja

¹⁶ Ena glavnih težav so t. i. manjkajoči, neizraženi oz. implicitni elementi, sestavni deli argumentacije (sklep, še pogosteje pa kateri izmed argumentov), ki jih argumentator ni vključil v besedilo/diskurz, a so za učinkovanje argumentacije temeljnega pomena. Teoretiki skušajo oblikovati splošna načela njihovega ekspliciranja (Johnson 2000: 67–68; Govier 2001: 46–48, 54–60).

¹⁷ Neformalni logiki raje govorijo o tehtnosti, saj je termin veljavnost/trdnost povezan s formalno logiko; zanjo je argumentacija trdna, kadar sklep nujno izhaja iz resničnih premis, pri čemer je nemogoče, da bi bile premise resnične, sklep pa neresničen.

¹⁸ Neformalna logika je dobila svoje ime ravno na podlagi ukvarjanja z neformalnimi zmotami (njihova zmotnost ne izvira iz napake v logični obliki), npr. argumentacija *ad hominem*, kjer se skuša nek argument izpodbiti z napadom na argumentatorja (kršitev kriterija relevantnosti) (Johnson 2000: 118–119; Govier 2001: 191–193).

¹⁹ Argumenti nudijo upravičevanje, pojasnila pa razumevanje – z njimi se skuša pojasniti, zakaj neka trditev drži oz. kako je do nje prišlo (Govier 2001: 18–23).

povezav med zunajjezikovnimi dejstvi ali od mehanizmov logičnega sklepanja, kot to razlagajo prej predstavljene teorije, po katerih je jezik le prenosnik, ki informira o zunajjezikovni resničnosti. Ducrotova ključna teza je, da je pomen besed v osnovi argumentativen: ob interpretaciji pomena se ni treba vprašati, o čem izjava govori, pač pa, kakšen govorčev argumentativni namen se skriva za njenim izrekom ter do kakšnega sklepa vodi, v prid česa argumentira. Tovrstne argumentativne usmeritve nam v diskurzu pomagajo prepoznati t. i. argumentativni operatorji in konektorji, kot so vezniki (toda, saj, torej, pa) in prislovi (skoraj, vsaj, celo, malo, zelo, precej). Pomembnost takšnih besed je jasno razvidna iz dejstva, da se na podlagi njihove prisotnosti izjava, ki ubeseduje isto zunajjezikovno dejanskost, argumentativno usmeri v dva povsem nasprotna sklepa. Še en pomemben Ducrotov koncept so toposi, ki jih razlaga kot vedenja, prepričanja, stereotipe, skupne večini članov neke jezikovne skupnosti, nekakšna splošna načela, ki omogočajo, da lahko izjave sploh argumentativno povezujemo.²⁰

3 Zaključek

Kot je mogoče ugotoviti na podlagi tega kratkega preleta, je teorija argumentacije zelo široka disciplina, za smiselno aplikacijo njenih konceptualno-terminoloških aparatov na argumentativno analizo segmentov jezikovne realnosti pa je treba poznati širše teoretično zaledje posameznih smeri. Za proučevanje argumentacije v pisnih in govornih besedilih sta morda najbolj uporabni neformalna logika in teorija argumentacije v jeziku, ki nudita praktičen način za rekonstruiranje argumentativnih elementov v vsakdanjem diskurzu, seveda vsaka s svojega zornega kota: prvo zanimata opis in ocena z

jezikom izraženih argumentativnih odnosov med argumenti in sklepi, drugo pa argumentativna interpretacija jezikovnega sistema. V vsakem primeru je za analizo vsakdanje argumentacije pomembno upoštevanje konteksta, v katerem poteka, kjer (lahko) vstopi pragmalingvistika, ki izkazuje podrobno teoretično razumevanje konteksta in njegovega učinkovanja ter s pomočjo katere lahko argumentacijo obravnavamo kot obliko jezikovne rabe. Ta variira glede na področje človeške dejavnosti, pri čemer se nakazuje vprašanje, kako se te spremembe odražajo v argumentaciji, npr. kako (če sploh) se spreminjajo izrazna sredstva za argumentiranje glede na različne jezikovne funkcijske vrste in besedilne vrste – tu pa se lahko spoznanja teorije argumentacije dopolnjujejo s spoznanji iz funkcijske stilistike in besediloslovja.

Literatura

- BARTHES, Roland, 1990: *Retorika starih. Elementi semiologije*. Ljubljana: ŠKUC, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- DUCROT, Oswald, ŽAGAR, Igor Ž. (ur.), 1991 (2009): *Slovenian Lectures: Introduction into Argumentative Semantics*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. (Elektronski vir.)
- van EEMEREN, Frans H. (ur.), 2001: *Crucial Concepts in Argumentation Theory*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- van EEMEREN, Frans H., GROOTENDORST, Rob, 1984: *Speech Acts in Argumentative Discussions*. Dordrecht: Foris Publications Holland.
- EEMEREN, Frans H. van, GROOTENDORST, Rob, 2004: *A Systematic Theory of Argumentation: The pragma-dialectical approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- GOVIER, Trudy, 2001: *A Practical Study of Argument*. Belmont, CA: Wadsworth Thomson Learning.

²⁰ Koncept je do neke mere soroden Aristotelovim topikam, kjer gre za korpus splošnih argumentativnih oblik, ki dobijo smisel šele, ko jih izberemo v skladu z namenom našega govora ter zapolnimo s konkretno vsebino; so skupna mesta v mentalnem svetu govornika in poslušalca (Žagar, Schlamberger Brezar 2009: 54–58). Podobna koncepta sta tudi Toulminova utemeljitev ter Perelmanove argumentativne sheme.

- HUDEJ, Sonja, 2001: Argumentacijski procesi in prepričevalna sredstva v besedilu. *Slavistična revija* 48/3. 205–222.
- JOHNSON, Ralph H., BLAIR, J. Anthony, 1996: *The Rise of Informal Logic: Essays on Argumentation, Critical Thinking, Reasoning and Politics*. Newport News, Virginia: Vale Press.
- JOHNSON, Ralph H., 2000: *Manifest Rationality: A Pragmatic Theory of Argument*. Mahwah, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum.
- PERELMAN, Chaim, OLBRECHTS - TYCETA, Lucie, 1969: *The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame.
- SAJOVIC, Tomaž, 1997: Prešeren, historizem in argumentacija. *Jezik in slovstvo* 42/6. 229–236.
- ŠUSTER, Danilo, 1998: *Moč argumenta: logika in kritično razmišljanje*. Maribor: Pedagoška fakulteta.
- TOULMIN, Stephen E., 1958: *The Uses of Argument*. Cambridge: Cambridge University Press.
- VERSCHUEREN, Jef, 2000: *Razumeti pragmatiko*. Ljubljana: Založba *cf.
- ŽAGAR, Igor Ž., 2000: Pragmatika in argumentacija. Jef Verschueren: *Razumeti pragmatiko*. Ljubljana: Založba *cf. 427–462.
- ŽAGAR, Igor Ž., SCHLAMBERGER BREZAR, Mojca, 2009: *Argumentacija v jeziku*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. (Elektronski vir.)